

Monahan, J., (1981). *Predicting violent behaviour, an assessment of Clinical Techniques*, London: Sage Library of Social Research.

Moos, R. (1973). Conceptualizations of human environments. *American Psychologist*, 28, 652-665.

Philipse, M., Ruiters, C. de, Hildebrand, M., & Bouman, Y. (2000). *HCR-20. Beoordelen van van het risico van gewelddadig gedrag. Versie 2*. Nijmegen/Utrecht: Prof. mr. W.P.J. Pompestichting/Dr. Henri van der Hoeven Stichting.

Pomp L., (2005), *Zonder (ver)anderen lukt het niet, een onderzoek naar de mogelijkheden tot het opstellen van een theoretisch profiel voor individueel risico assessment*. Scriptie Sociologie, Vakgroep Sociologie: Rijksuniversiteit Groningen/ Dr S. van Mesdagkliniek.

Spreeen, M. (1999). *Sampling personal network structures: statistical inference in ego-graphs*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen. Amsterdam: Thesis Publishers.

Spreeen M., Völker, B., Flap H., (2002). Structural Dimension of Social Capital: Estimating the Number of Seemingly Unrelated Pairs of Alters from Ego's Perspective. In: J. Hagberg, *Contribution to Social Network Analyses, Information Theory and Other Topics in Statistics*, A festschrift in Honour of Ove Frank on the Occasions of His 65th Birthday (pp 18-39), Stockholm: Stockholm University.

Vogel, V. de, Ruiters, C. de, Hildebrand, M., Bos, B. & Ven, P. van de (2004). Type of discharge and risk of recidivism measured by the HCR-20. A retrospective study in a Dutch sample of treated forensic psychiatric patients. *International Journal of Forensic Mental Health*, 3, 149-165.

Vogel, V. de (2005). *Structured risk assessment of (sexual) violence in forensic clinical practice: The HCR-20 and SVR-20 in Dutch forensic psychiatric patients*. Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Dutch University Press.

Wasserman, S. & Faust, K. (1994). *Social Network Analysis: methods and applications*. New York and Cambridge: Cambridge University Press.

Webster, C.D., Douglas, K.S., Eaves, D. & Hart, S.D. (1997). *HCR-20: Assessing the risk of violence (version 2)*. Burnaby, BC: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Werkgroep Risicotaxatie Forensische Psychiatrie (2002). *Handleiding HKT-30 versie 2. Risicotaxatie in de forensische psychiatrie*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen.

MARINUS SPREEN

Dr. S. van Mesdagkliniek Groningen, Nederland.

LYDIA POMP

Dr. S. van Mesdagkliniek Groningen, Nederland.

THEO VERMEULEN

Teamleider Review en Cold-Case Team, Politie Amsterdam/Amstelland, Nederland.

VAN GERECHTELIJKE STATISTIEK TOT "QUETELET.NET": EEN KLEINE (R)EVOLUTIE?

Intro

In deze bijdrage geven we een overzicht van het bronnenmateriaal dat in België bestaat met betrekking tot de straftoemingsstatistieken. We schetsen de evolutie vertrekkende bij de gerechtelijke statistieken, via de veroordelingstatistieken tot de beloftes voor de toekomst met het project "Quetelet.net". In deze bijdrage wordt geen inhoudelijke bespreking gegeven van cijfers over het rechtspreken, maar wordt een summier overzicht gegeven van de bestaande en toekomstige bronnen terzake.

Bronnen uit het verleden...

Sinds 1830 worden in België gerechtelijke statistieken uitgebracht.¹ Tot 1995 publiceert het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) van het Ministerie van Economische Zaken de "GERECHTELIJKE STATISTIEKEN". Interessant hierbij voor criminologen, onderzoekers en wetenschappers in het algemeen zijn:

- de criminele statistiek,
- de statistiek van de veroordeelden door de correctionele rechtbanken,
- de statistiek van de bedrijvigheid der hoven en rechtbanken,
- de statistiek van de toepassing van de wet van 9 april 1930 en 1 juli 1964 op het maatschappelijk verweer,
- de statistiek van de gratieverleningen en voorwaardelijke invrijheidstellingen,

¹ Detienne, Vesentini & Bernard, 147.

- de statistiek van de vervallenverklaring van het recht tot sturen.

De eerste twee statistieken worden in afzonderlijke rapporten gepubliceerd tot en met 1992. De overige statistieken worden tot het jaar 1992 gebundeld in één rapport. Sinds 1993 worden deze statistieken opgenomen in de veroordelingstatistieken (zie infra).

DE CRIMINELE STATISTIEK werd gemaakt op basis van de informatie van het centraal strafregister. Hieronder vallen de "statistiek van de veroordeelden" en de "statistiek van de misdrijven".

Bij de "statistiek van de veroordeelden" is de teleenheid de definitief veroordeelde persoon.² Centraal staat de persoon van de veroordeelde op het ogenblik waarop een definitief vonnis hem tot deze groep doet behoren. Per veroordeelde worden belangrijke fysieke (geslacht, leeftijd,...), morele en maatschappelijke (sociale stand, beroep,...) kenmerken weergegeven.³ De gegevens hebben evenwel betrekking op de veroordeeldenpopulatie op het ogenblik van het definitief worden van de veroordeling. Doch de informatie die hierbij gebruikt is, dateert niet noodzakelijk van dat ogenblik en wordt naderhand niet geactualiseerd.

Bij de "statistiek van de misdrijven" is de teleenheid elk individueel misdrijf dat het voorwerp uitmaakt van een veroordeling.⁴ In deze statistiek vinden we het aantal inbreuken op de wet terug dat aanleiding gaf tot een veroordeling. We krijgen een overzicht van het aantal misdrijven per maand en per locatie (in België op een onbepaalde of bepaalde plaats en in het buitenland). Hiermee kunnen de misdrijven in tijd en ruimte worden geplaatst. Het gaat hier om individuele misdrijven, waardoor een feit dat door verschillende personen wordt gepleegd verschillende malen wordt geteld.

Ook de "STATISTIEK VAN DE VEROOORDEELDEN DOOR DE CORRECTIONELE RECHTBANKEN" wordt gemaakt op basis van de uittreksels uit het centraal strafregister. Hier worden de individuele

veroordelingen weergegeven per correctionele rechtbank. Deze statistieken geven een jaarlijks overzicht van het aantal vrijspraken en het aantal veroordelingen per soort misdrijf. De veroordelingen betreffen de (probatie) opschorting, de gevangenisstraf of de geldboete. De duur van de uitstellen wordt apart vermeld. Deze statistieken geven eveneens een beeld van het aantal veroordeelden door de Hoven van Beroep per soort misdrijf en uitslag van de vervolging. Tot slot lezen we in deze statistieken de veroordelingen van de Krijgsraad en het Krijgshof.

In geval van een veroordeling voor verschillende misdrijven (samenloop) wordt deze veroordeling slechts eenmaal geteld, namelijk voor het misdrijf met de zwaarste straf. Omdat de misdrijven met de lichtere straffen niet worden vermeld in deze gevallen, heeft dat als nadeel dat zij ondervertegenwoordigd zijn in de cijfers.

Onder de titel "STATISTIEK VAN DE BEDRIJVIGHEID DER HOVEN EN RECHTBANKEN" vinden we diverse elementen. Voor onderzoekers zijn de statistieken betreffende de strafzaken, de toepassing van de wet van 9 april 1930 en 1 juli 1964 op het maatschappelijk verweer (internering), de gratieverleningen en voorwaardelijke invrijheidstellingen en de vervallenverklaring van het recht tot sturen interessant. Deze statistieken wijden ook een hoofdstuk aan de burgerlijke en handelszaken. Wat betreft de bedrijvigheid der hoven en rechtbanken voor strafzaken krijgen we een overzicht van de werkzaamheden van de gerechtelijke politie en het onderzoek (o.a. de bestemming van de zaken aan het parket voorgelegd, de probatie, de minnelijke schikking), de politierechtbanken (o.a. de staat der zaken en aangeklaagden en de uitslag van de vervolgingen in politiezaken), de correctionele rechtbanken (o.a. de uitgesproken vonnissen in eerste aanleg en in beroep, de voorlopige hechtenis), de hoven van beroep (de strafzaken waarover de hoven zich hebben uitgesproken) en de hoven van assisen (o.a. een algemeen overzicht van de werkzaamheden, informatie over de beschuldigde, de aard van de feiten en de aan de hoven van assisen specifieke misdrijven).⁵

² De personen veroordeeld door militaire rechtbanken maken hier geen deel van uit.

³ Nationaal Instituut voor de Statistiek, 1979: 28.

⁴ Nationaal Instituut voor de Statistiek, 1995b: 6.

⁵ Nationaal Instituut voor de Statistiek, 1995a: 1 & 2.

... het heden

Op de statistieken van het NIS wordt al jaren kritiek gegeven. Niet enkel door de gebruikers ervan, maar ook door diegenen die ze opmaken en publiceren. De gerechtelijke statistieken blijken onvolledig en weinig betrouwbaar, met onder andere een gebrek aan duidelijkheid en standaardisatie bij de omzetting van de gegevens naar statistische fiches en onjuistheden in de nomenclatuur. Daarenboven was een gebrek aan duidelijkheid en coherentie in de keuze van definities van teleenheden en telregels merkbaar. Tot slot kunnen we de onregelmatigheid en vertraging van de publicaties vermelden.⁶ Sinds 1995 wordt er in België werk gemaakt van "DE STATISTISCHE GEGEVENS INZAKE VEROOORDELINGEN, OPSCHORTINGEN EN INTERNERINGEN" (veroordelingstatistieken) van het statistisch steunpunt van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid van de Federale Overheidsdienst Justitie. Deze zijn voor het eerst gepubliceerd in 1995 en hebben betrekking op het jaar 1993, dat met het jaar nul wordt gelijkgesteld. De nieuwe veroordelingstatistieken zijn vollediger en worden op een meer gelijkvormige wijze voorgesteld dan de vorige statistieken van het NIS en dit voor alle niveaus van jurisdictie.⁷ De veroordelingstatistieken zijn ontstaan in het licht van de grondige vernieuwing en de idee van een "geïntegreerde criminologische statistiek". Het hoofddoel van deze geïntegreerde statistiek is een complete en coherente lezing mogelijk maken van het verloop van feiten en/of personen doorheen de volledige strafproces van proces-verbaal tot strafuitvoering.⁸

De nieuwe veroordelingstatistieken (die ook de opschortingen en interneringen betreffen) zijn het resultaat van het niet te onderschatten werk van een groep mensen binnen de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid en er rond. Een belangrijk verschil met de NIS statistieken is dat ze worden

opgesteld op basis van de vonnisuittreksels. Een vonnisuittreksel is een samenvattende weergave van het vonnis. De enige basis waarop de statistiek steunt zijn de strafrechtelijke veroordelingen, opschortingen en interneringen met een definitief karakter. Met deze statistieken kan je onder andere de jaarlijkse evolutie van het aantal veroordelingen, opschortingen en interneringen bekijken en dit per type rechtsmacht. We krijgen eveneens een jaarlijks overzicht van de duur van de politionele en correctionele gevangenisstraffen of van de vervallenverklaring voor rijbewijzen of nog het aantal wettelijke herhalingen. Voor een grondigere bespreking van de veroordelingstatistieken verwijzen we naar een aantal publicaties hieromtrent.⁹ Tot 2001 (betrekking op de cijfers van 1993 t.e.m. 1997) worden de jaarrapporten op papier uitgegeven. Sinds april 2005 vinden we de veroordelingstatistieken op de website van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid.¹⁰ In de loop van het jaar 2006 zou een papieren versie van de volledige reeksen (1993-2004) moeten verschijnen.

Wat de bronnen van straftoemingsstatistieken betreft kunnen we besluiten dat sinds het begin van de gerechtelijk statistieken een evolutie merkbaar is naar een meer betrouwbare en informatieijkere databank. Er zijn grote vorderingen gemaakt in de beheerbaarheid en beschikbaarheid van deze statistieken en hier hebben heel wat mensen aan gewerkt. Nochtans zijn er nog meer mogelijkheden. Op bepaalde vlakken, zoals de recidive, worden de beschikbare gegevens onderbenut.

... en de toekomst

Om tegemoet te komen aan een aantal problemen in de beheer- en (elektronische) beschikbaarheid van straftoemingsstatistieken is het PROJECT "QUETELET.NET" ontstaan.¹¹ Dit omvang-

⁶ Beuken, 1996: 927 & 928; Beuken, Deltenre, Geeraerts, Alberty & Van Vaerenbergh, 1-3; Goethals, Ponsaers, Beyens, Pauwels & Devroe, 2002: 149.

⁷ De Pauw, Deltenre, Hendricx & Willems, 2004: 82; Willems, Deltenre, Hendricx & De Pauw, 2004: 1029.

⁸ X, 1997: 12.

⁹ De Pauw et al., 2004: 82-82; De Pauw, Deltenre, Hendricx & Willems, in druk.; Willems et al., 2004: 1029-1046.

¹⁰ www.dsb-spc.be

¹¹ Colloque "Les chiffres du crime en débat. Regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005)" organisé par le Centre d'Histoire du Droit de la Justice (UCL) et l'Institut d'Informatique (FUNDP), 26 & 27 mai 2005, Louvain-la-Neuve.

rijk en ambitieus project, dat eind 2003 is gestart, is een samenwerking van verschillende groepen producenten en gebruikers van de strafrechtelijke statistieken:

- le Centre d'Histoire de Droit et de la Justice de l'Université Catholique de Louvain,
- l'Institut d'Informatique des Facultés universitaires Notre-Dame de la Paix de Namur,
- de Vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit Gent,
- het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC),
- het Rijksarchief van België en van de provincies,
- het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie,
- de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid (DSB) van de FOD Justitie.¹²

Praktisch gezien heeft het project de volgende doelstelling: *"la construction d'un système de numérisation, d'intégration et d'accès aux statistiques pénales publiées en Belgique depuis 1830, dont une des originalités reposera sur l'inclusion au sein même de l'application d'un appareil critique éclairant les usagers quant aux éventuelles variations de sémantique des chiffres présentés"*.¹³ Dit veronderstelt een databank waarin alle papieren statistieken worden geïnformatiseerd en samengebracht. Op termijn zou het systeem op een website van de federale overheid (waarschijnlijk het NIS) geplaatst worden, zodat eenieder de volledige gerechtelijke statistieken (sinds 1830) naar wens kan raadplegen. Dit zou alleszins de raadpleging en verwerking van de grote massa aan gegevens vergemakkelijken. Een bijkomend voordeel van dit project is een zekere contextualisering van de gegevens. Het systeem zou namelijk een kritisch werkmiddel bevatten dat gekoppeld wordt aan de gegevensreeksen om zodoende mogelijke verschillen in betekenis van gegevens te verduidelijken.¹⁴ We denken hierbij aan wetswijzigingen doorheen de tijd, zoals bijvoorbeeld de bestraffing van

bepaalde seksuele misdrijven na de wet van 13 april 1995 betreffende het seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen.¹⁵ Concreet wil dit zeggen dat elke vraag van een gebruiker die betrekking heeft op gegevens van verschillende periodes, aangevuld zal worden met aangepaste commentaar ter verduidelijking van het bekomen resultaat. Deze "kritiek van de bron" is een stap vooruit bij het gebruik van de Belgische gerechtelijke statistieken, maar hiermee is de kous niet af. Het blijft - en dit moet worden benadrukt - aan de gebruiker om de bekomen informatie tot zijn recht te laten komen. De onderzoeker heeft de taak, net als bij iedere analyse en verwerking, zelf de gegevens volledig en grondig te bekritisieren en te contextualiseren.¹⁶

Om dit ambitieus project tot een goed einde te brengen dienen de Belgische gerechtelijke statistieken van 1830 tot heden te worden geïnformatiseerd. Dit is een werk van zeer lange adem waarbij voor de statistische tabellen in de papieren versie een structuur moet worden gevonden voor gemeenschappelijke gegevens die vervolgens wordt overgebracht in het schema van de databank. Wanneer deze structuur aanwezig is, kunnen alle gegevens in de schema's worden overgebracht.¹⁷ Dit is een titanenwerk.

Het project "Quetelet.net" zou een systeem ontwikkelen dat een grote vooruitgang zou leveren voor het wetenschappelijk onderzoek in België, maar ook voor internationaal vergelijkend onderzoek. Hoewel het aan de onderzoeker blijft om de gegevens van de nodige contextualisering en analyse te voorzien, worden hem de middelen gegeven om dit te doen. Het nieuwe systeem dat momenteel wordt uitgewerkt zou heel wat tijd besparen, tijd die kan geïnvesteerd worden in de *core-business* van het onderzoek, nl. inhoudelijk gestuurde analyses van de gegevens over het rechtspreken.

¹² Detienne et al., 150.

¹³ Detienne et al., 150.

¹⁴ Samenvatting van het project ontvangen op het colloquium "Les chiffres du crime en débat", 26 & 27 mei 2005, Louvain-la-Neuve.

¹⁵ Wet 13 april 1995 betreffende het seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen, B.S. 25 april 1995, 10827.

¹⁶ Detienne et al., 154 & 155.

¹⁷ Detienne et al., 151-153.

(R)evolutie?

Een onderzoeker die iets wil weten over straftoemetingcijfers in België moet momenteel starten met een speurtocht naar de nodige gegevens. Hij moet ze zelf informatiseren als ze dateren van vóór 1993 (nuljaar veroordelingstatistieken). De kritieken omtrent de betrouwbaarheid in het achterhoofd houdende, kan hij vervolgens de cijfers pogen te contextualiseren. De beschikbaarheid, betrouwbaarheid en volledigheid van de gerechtelijke statistieken is tot 1995 verre van optimaal. Vanaf dan vinden we de veroordelingstatistieken, die kunnen gezien worden in het licht van de "geïntegreerde criminologische statistieken", een statistiek waar de verschillende niveaus van de strafrechtsbedeling geïntegreerd zouden worden. Maar we zouden nog een stap verder kunnen gaan. De straftoemetingstatistieken komen van ver (gerechtelijke statistieken), zijn op goede weg (veroordelingstatistieken), maar kunnen nog beter ("Quetelet.net"). Deze van papier naar scherm laten evolueren is de uitdaging van het project "Quetelet.net". Het project wordt nog publiek gefinancierd tot eind 2007. Er is dus zeker sprake van enige evolutie in de straftoemetingstatistieken doch zal het nog tot dan wachten zijn om een kleine revolutie mee te maken.

Bibliografie

Beuken, M. (1996). Nouvelles perspectives en matière de statistiques des condamnations. *Revue de droit pénal et de criminologie*(9-10), 926-943.

Beuken, M., Deltenre, S., Geeraerts, A., Albery, C. & Van Vaerenbergh, J. *Gegevens uit de veroordelingstatistiek. Jaar 1993/0*. Brussel.

De Pauw, W., Deltenre, S., Hendricx, C. & Willems, M. (2004). Tien jaar veroordelingstatistiek. *Panopticon*(4), 82-92.

De Pauw, W., Deltenre, S., Hendricx, C. & Willems, M. (in druk). De Belgische veroordelingstatistiek. In E. Devroe, K. Beyens & E. Enhus (Eds.), *Zwart op wit? Duiding van cijfers over onveiligheid en strafrechtsbedeling in België*. Brussel: Politeia.

Detienne, V., Vesentini, F. & Bernard, B. Entre archivage électronique, bases de données temporelles et *e-learning*: "Quetelet.net", plateforme de diffusion des statistiques pénales. In F. Vesentini (Ed.), *Les chiffres du crime en débat*.

Regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005) (pp. 147-157). Louvain-La-Neuve: Bruylant-Academia.

Goethals, J., Ponsaers, P., Beyens, K., Pauwels, L. & Devroe, E. (2002). Criminografisch onderzoek in België. In K. Beyens, J. Goethals, P. Ponsaers & G. Vervaeke (Eds.), *Criminologie in actie*. (pp. 136-187). Brussel: Politeia.

Nationaal Instituut voor de Statistiek. (1979). *Methodologie van de Belgische gerechtelijke statistiek*: Nationaal Instituut voor de Statistiek, Ministerie van Economische Zaken.

Nationaal Instituut voor de Statistiek. (1995a). *Gerechtelijke Statistieken. Bedrijvigheid der Hoven en Rechtbanken. Diverse statistieken. Jaar 1992*: Nationaal Instituut voor de Statistiek. Ministerie van Economische Zaken.

Nationaal Instituut voor de Statistiek. (1995b). *Gerechtelijke Statistieken. Criminele statistiek van België. Jaar 1992*: Nationaal Instituut voor de Statistiek, Ministerie van Economische Zaken.

Willems, M., Deltenre, S., Hendricx, C. & De Pauw, W. (2004). Dix années de statistiques relatives aux condamnations. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*(11), 1029-1046.

X. (1997). *Statistische gegevens inzake veroordelingen, opschortingen en interneringen*.: Statistisch steunpunt, Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, Ministerie van Justitie.

JULIE STRYPSTEIN

Onderzoeker, Vakgroep Criminologie, V.U.B.